

Kybernetická šikana

Metodické náměty na výukové aktivity

1. Východiska

S kybernetickou šikanou (cyberbullying) má podle České školní inspekce zkušenost více než polovina českých základních a středních škol. Podle dostupných výzkumů vzniká kyberšikana především ve školním prostředí, ze kterého pocházejí ve většině případů jak pachatelé, tak i oběti.

2. Cíle výukových aktivit

Cílem výukových aktivit je budování zdravého a zodpovědného přístupu žáků k internetu a online službám a ovlivnění jejich postojů směrem k internetové agresi (odsouzení agrese, nabídnutí podpory obětem).

Dlouhodobým cílem je pak budování zdravého školního klimatu (s cílem minimalizovat riziko vzniku kyberšikany).

Veškeré aktivity byly vytvořeny tak, aby co nejvíce pracovali žáci a učitel je v jejich úsilí vedl a koordinoval.

1. Aktivita Co víme o kyberšikaně?

2. Aktivita Agresivní kluci

3. Aktivita Youtuberka Katka

4. Aktivita Petr z Minecraftu

5. Aktivita Hranice kyberšikany

Další aktivity spojené s kybernetickou šikanou a tzv. sextingem jsou součástí materiálu **Sexting - náměty na výukové aktivity** na www.O2chytraskola.cz.

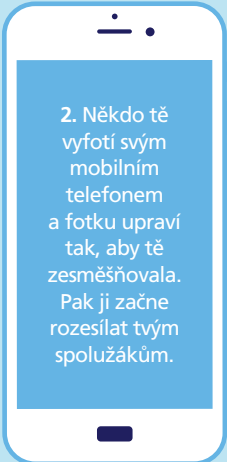

Co víme o kyberšikaně?

Zadání

1. Kamarád ti pošle ošklivou SMS zprávu, ve které tě urazí, a pak už to nikdy neudělá.

2. Někdo tě vyfotí svým mobilním telefonem a fotku upraví tak, aby tě zesměšňovala. Pak ji začne rozesílat tvým spolužákům.

3. Někdo ti vytvoří falešný profil na Facebooku a pomocí něj uráží, pomlouvá a napadá další uživatele internetu.

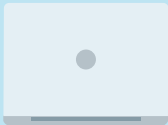
4. Někdo tě pomocí mobilního telefonu natočí, jak sedíš na záchodě. Video nahraje na YouTube.

5. Maminka ti zakázala internet, protože jsi zlobil/a.

6. Někdo ti napsal na tvou zed' na Facebooku, že tě nemá rád (nepoužil nadávky).

7. Spolužáci o tobě na internetu vytvořili veřejnou diskuzní skupinu, ve které o tobě rozšiřují lži a pomluvy.

8. Spolužák tě vydírá, že pokud mu nebudeš odevzdávat kapesné, rozšíří o tobě na internetu, že jsi homosexuál (gay/lesba).

9. Tvůj nejlepší kamarád ti na profil napíše: „Ty jsi ale dobytek!“ a doprovodí svůj vzkaz několika smajlíky.

10. Kamarád tě ve škole urazil, a proto jsi se rozhodl/a pomstít. Tajně jsi ho ve škole vyfotil/a a začal/a jsi jeho fotografii rozšiřovat internetem s doprovodným komentářem, že je zloděj.

Cílem aktivity je vymezení hranic kyberšikan a vysvětlení rozdílů mezi kyberšikanou a prostým šikádním. Využíváme především metody brainstormingu, samotné pojmy vysvětlují žáci, učitel slouží jako průvodce. Jednotlivá zjištění zapisuje do podoby pojmových či myšlenkových map.

Teoretický základ problematiky je vysvětlen například v příručce Rizika virtuální komunikace (příručka pro učitele a rodiče). Materiál je ke stažení na stránkách www.O2chytraskola.cz

Otázky

- 1 Zkuste říct vlastními slovy, co je kyberšikana.**
Instrukce: učitel roztrídí zjištění do logických oblastí – pojmové mapy.
- 2 Znáte někoho, kdo zažil kyberšikanu na vlastní kůži? Můžete popsat, co se mu stalo?**
- 3 Jaký je rozdíl mezi klasickou šikanou a kyberšikanou?**
- 4 Zkuste popsat, co cítí oběť.**
Řešení: fyzické projevy, psychické projevy.
- 5 Proč vlastně lidé páchají kyberšikanu?**
Řešení: z pomsty, upevnění pozice ve skupině nebo přeženou vtip apod.
- 6 Páchají kyberšikanu pouze chlapci, nebo i dívky?**
Řešení: Samozřejmě obě pohlaví.
- 7 Je kyberšikana trestným činem?**
- 8 Na koho se obrátit, když mám s kyberšikanou problém?**

Vymezujeme hranice kyberšikan (práce s deseti lístečky)

Žáci rozhodnou, které situace lze zařadit mezi kyberšikanu a které jsou spíše přátelským poštučováním.

U kyberšikan musí platit, že je intenzivní, má na oběť dopad a je to opakovaný jev (zpravidla dlouhodobější).

Není to tedy jednorázový akt, který dále nepokračuje. U kyberšikan rovněž neexistuje rovnováha sil (u přátelského poštučování a šikádní jsou síly vyrovnány).

Řešení aktivity (práce s deseti lístečky)

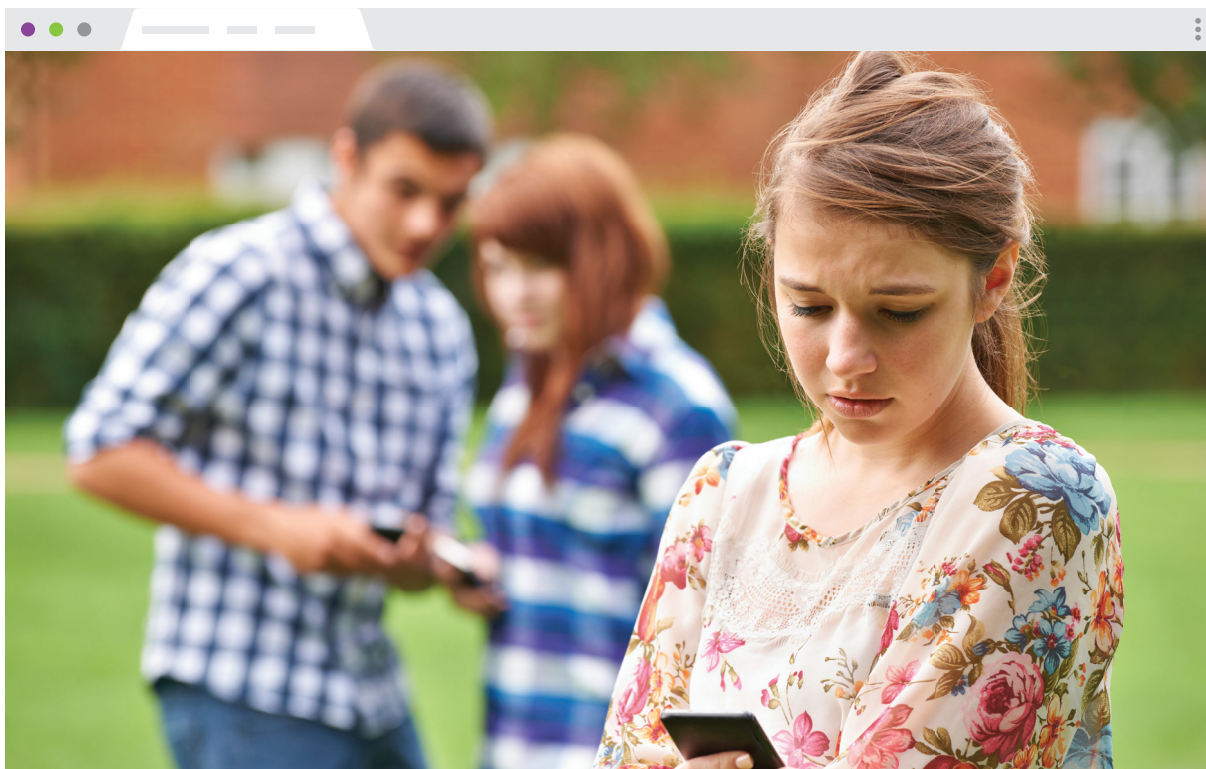
1 Nejde o kyberšikanu – je to jednorázová agrese.	7 Jde o kyberšikanu.
2 Jde o kyberšikanu.	8 Jde o kyberšikanu – i vydírání je kyberšikanou (přestože ještě nedochází k šíření).
3 Jde o kyberšikanu (tzv. krádež identity).	9 Nejde o kyberšikanu, ale o šikádní. Kamarádi mohou použít i vulgární výrazy, přesto je nevnímají jako ponižující a ubližující, síly jsou vyrovnány.
4 Jde o kyberšikanu.	10 Jde o kyberšikanu.
5 Nejde o kyberšikanu (přestože žáci rádi vykřikují, že je to šikana).	
6 Nejde o kyberšikanu – lidé mají právo vyjadřovat i negativní názory.	

Agresivní kluci

Zadání

Čtyři žáci 7. třídy nesnášeli svoji spolužačku Marii. Založili si proto diskuzní skupinu na Facebooku s názvem „Nesnášíme Marii Novákovou“. Ve skupině Marii uráželi, nadávali jí, zveřejňovali její fotografie. Postupně do skupiny přidali celou třídu a nakonec skupinu zveřejnili. Čím více dětí se do komunikace zapojilo, tím horší příspěvky se ve skupině objevovaly, kluci si nakonec psali o tom, že Marii zavraždí, že ji rozřezou na kusy, že její tělo spálí apod.

Cílem aktivity je zamyslet se nad rozdíly mezi online světem a světem reálným, navrhnout případná řešení situace z pohledu oběti, ale také rodiče a učitele. Zároveň navrhnout vhodná opatření, jak v budoucnu zamezit opakování této situace.

Aktivitu je vhodné realizovat jako skupinovou práci. Žákům vytiskneme příběh včetně fotografie dívky, která je důležitá k podpoře emočního prožitku dětí a identifikaci s obětí. Následně je necháme zodpovědět položené otázky a rozvedeme diskusi na téma, zda může verbální agrese v online prostředí člověku ublížit.

Otázky

- 1 Myslíte si, že své výhrůžky mysleli kluci vážně?
- 2 Jak byste se cítili, kdybyste byli Marií? Co byste prožívali?
- 3 Mohou nadávky a výhrůžky v online světě lidem ublížit? Jak?
- 4 Jak byste situaci řešili – z pohledu Marie?
Řešení: můžeme navést diskusi k technickým řešením – blokací, oslovením dospělého – učitele, rodiče, blokací obsahu na internetu, kontaktováním pachatelů atd.
- 5 Představte si, že byste byli učitelem, kterému se Marie svěřila. Jak byste danou situaci řešili?
- 6 Představte si, že byste byli rodiči, kteří na internetu narazili na diskusní skupinu o svém dítěti. Co byste dělali?
- 7 Myslíte si, že by bylo dobré v této situaci kontaktovat policii? Jak byste to provedli? Co byste policii sdělili?

Shrnutí diskuzní části

Závěrem diskuze by mělo být sdělení, že i na internetu můžeme lidem vážně ublížit a že oběť často nedokáže rozlišit, zda své výhrůžky myslíme nebo nemyslíme vážně. Stejně tak je nutné upozornit na důsledky, které můžeme svým chováním způsobit.

Navazující aktivity

- 1 Tvorba plakátu, který upozorňuje na nebezpečí kybernetické šikany.
- 2 Tvorba letáčku, který obsahuje kontakty (odkazy, telefonní čísla) na organizace, které nám mohou pomoci kyberšikanu vyřešit.
- 3 Zpracováním „vlastní“ přednášky nebo prezentace pro své spolužáky o tom, co je kyberšikana.

Dokončení příběhu

Výše uvedený příběh vychází ze skutečného příběhu kyberšikany a vyvíjel se následovně ve dvou liniích.

- 1 Ředitel školy se o existenci diskuzní skupiny dozvěděl, nechal ji zablokovat a potrestal žáky, kteří skupinu založili, sníženou známkou z chování.
- 2 Nezávisle na postupu ředitele se na Facebook podívala maminka Marie (vyhledávala jméno a příjmení své dcery, protože chtěla vědět, zda nemá na Facebooku profil). Nalezla diskuzní skupinu, navštívila ji, vytiskla komunikaci mezi žáky a oznámila věc policii. Ta zahájila vyšetřování – podezření ze spáchání trestného činu (vražda ve stádiu plánování). Výsledky žáků odhalily, že o tento skutek nejde – věc byla vyhodnocena jako přestupek.

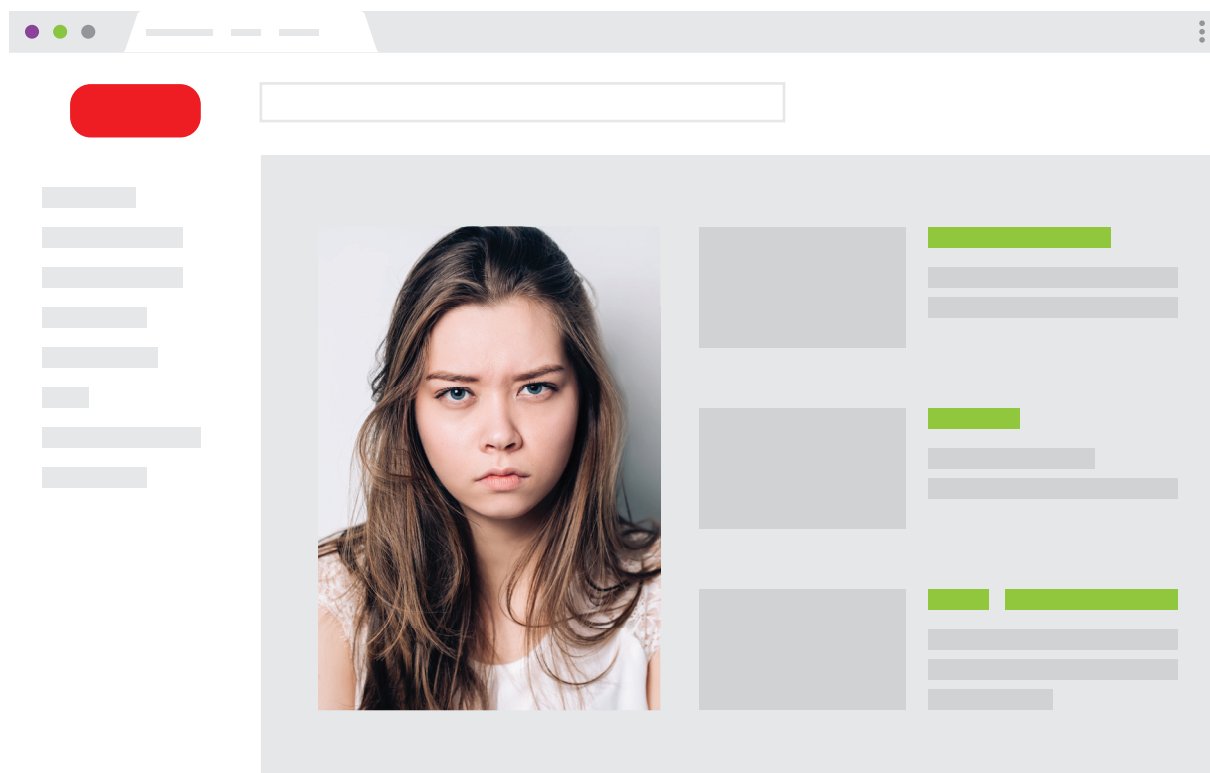
Youtuberka Katka

Zadání

Třináctiletá Katka milovala youtubery a také se chtěla youtuberkou stát. Na YouTube si vytvořila svůj vlastní kanál, do kterého pravidelně nahrávala videa zaměřená na módu (oblast fashion – líčení, česání, vzhled...). Některým dětem z její třídy se líbila a snažily se ji napodobovat. Několik spolužaček a spolužáků ji však začalo urážet, nadávat jí, jak je ohavná, jak je odpudivá, jak jí to nesluší.

Na Instagramu si proto vytvořili vlastní profil, do kterého nahrávali různé fotografie Kateřiny, které vulgárně komentovali. Do profilu začalo přispívat stále více spolužáků a spolužaček.

Třetí aktivita se zaměřuje na kyberšikanu ve spojení s fenoménem youtuberství – děti jsou v kontaktu s prostředím YouTube již od malička, obsah na YouTube sledují podle výzkumů realizovaných v ČR (<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/pohledem-vedy/1256-facebook-vs-youtube>) již od útlého věku (cca 9 let), kolem 13 let věku přecházejí na Facebook a stále častěji na Instagram. Aktivitu proto věnujeme právě aktivitám spojeným s YouTube.

Aktivitu je vhodné realizovat jako skupinovou práci. Žákům vytiskneme příběh včetně fotografie dívky, která je důležitá k podpoře emočního prožitku dětí a identifikaci s obětí. Následně je necháme zodpovědět položené otázky a rozvedeme diskusi na téma, zda může verbální agrese v online prostředí člověku ublížit.

Otázky

- 1 Kdo z vás sleduje YouTube? Jaká videa na YouTube sledujete?
- 2 Sledujete youtubery? Chtěli byste být jako youtuberi? Proč?
- 3 Myslíte si, že má youtuberství nějaká pozitiva?
- 4 Myslíte si, že má youtuberství také nějaká negativa?
- 5 Jak byste reagovali, kdybyste byli Katkou? Co byste dělali na jejím místě?
- 6 Když je někdo na internetu slavný, má pouze své fanoušky, nebo i tzv. hatery?

V rámci dotazování můžeme využít i baterii otázek z první aktivity.

Shrnutí diskuzní části

Závěrem diskuzí by mělo být sdělení, že sláva v prostředí internetu má svoje pozitiva i negativa a že v podstatě každý úspěšný youtuber/streamer/influencer má své nepřátele – tzv. hatery. A že také existuje jen hrstka úspěšných, kteří vyrostli na ohromném množství neúspěšných. Současně pokračujeme v poselství, že i na internetu můžeme lidem vážně ublížit a že oběť často nedokáže rozlišit, zda své výhrůžky myslíme nebo nemyslíme vážně. Stejně tak je nutné upozornit na důsledky, které můžeme svým chováním způsobit.

Další možnosti práce s tématem

K umocnění tématu lze využít také různé druhy audiovizuálního obsahu, který se na kyberšikanu v prostředí sociálních sítí zaměřuje. Můžeme vyjít např. z refrénu klipu Cizí zed': „Rádi píšeme na cizí zed' a další jed plodí další jed. A to, že každý může mít svůj hlas, neznamená, že musí soudit nás...“

Klip Cizí zed' (Kazma, kampaň 1/10)

(<https://www.stream.cz/onemanshow/10027737-pisen-ktera-se-pres-noc-stala-hitem-onemanshow-foundation-cizi-zed>)

Petr z Minecraftu

Zadání

Jedenáctiletý Petr byl vášnivým hráčem online hry Minecraft, se svými kamarády hrál tuto hru na serveru, který denně navštívilo a do hry se připojilo více než 2 000 uživatelů. Jednotliví hráči společně komunikovali prostřednictvím běžného textového chatu, řada z nich však také využívala instant messenger s VoIP – Skype. Při objevování světa Minecraftu se Petr seznámil s třináctiletým Jakubem. Z obou chlapců se stali herní přátelé a večer spolu pravidelně hráli a komunikovali prostřednictvím Skype, stejně tak si nahrávali své herní pokroky a sdíleli je prostřednictvím YouTube. Ke komunikaci využívali rovněž webkameru. V rámci komunikace prostřednictvím videochatu pro vzájemné pobavení předváděli různé směšné a komické kreace, kterými doprovázeli hraní, řada z nich byla rovněž intimního charakteru (např. částečně vyslechní předváděli různé fiktivní praktiky).

Jejich přátelství trvalo od 6. ledna do 11. června – tehdy mezi nimi došlo k hádce. Hádka byla spojena se samotnou hrou a v rámci návalu vzteku Petr zničil velké množství staveb, které společně ve hře vytvořili. Jakub se na Petra naštvál a na YouTube nahrál videozáznamy intimních kreací Petra. Na YouTube také uveřejnil jméno a příjmení Petra, společně s jeho e-mailem. Video se začala velmi rychle šířit internetem a brzy si získala pozornost velkého množství uživatelů, kteří záznamy posměšně komentovali, vytvářeli parodie a videa dále rozesílali prostřednictvím Facebooku a Instagramu.

Třetí aktivita se věnuje kyberšikaně spojené s hraním online her (v našem případě Minecraftu, lze však dosadit libovolnou oblíbenou online hru) a je cílena především na chlapce. Aktivita je zaměřena na důležitost ochrany osobních údajů v online prostředí a na riziko jejich zveřejnění a zneužití ke kybernetické šikaně.

Aktivitu je vhodné realizovat jako skupinovou práci. Žákům vytiskneme příběh. Následně je necháme zodpovědět na položené otázky a rozvedeme diskuzi na téma, zda může verbální agrese v online prostředí člověku ublížit.

Otázky

- 1 Hrajete online hry? A znáte nebo hrajete hru Minecraft?**
- 2 Přečtete si výše uvedený příběh a rozhodněte, jak byste jej vyřešili z pohledu Petra a z pohledu Jakuba.**
- 3 V našem příběhu došlo k úniku osobních údajů. Zkuste uvést, které osobní údaje jsou na internetu nejvíce zneužitelné a proč? Které osobní údaje máte na internetu vy sami?**
- 4 Jakým způsobem je možné chránit si své osobní údaje? Jakým způsobem je máte chráněny?**
Řešení: heslo, anonymizace apod.
- 5 Co byste dělali v situaci, kdy byste zjistili, že na internet uniklo video (třeba z webkamery), které je pro vás ponižující – jste na něm zachyceni ve směšné situaci?**
- 6 Kdybyste na YouTube narazili na video, které ponižuje někoho jiného, jak byste se zachovali?**
Řešení: ignorování, nahlášení videa, oznámení rodičům s radou o pomoc apod.
- 7 Který osobní údaj je podle vás v online prostředí nejvíce zneužitelný?**
Řešení: otázku lze pojmut jako brainstorming, výsledek by měl být, že ten osobní údaj, který umožňuje naši jednoznačnou identifikaci – fotografie obličeje, případně intimní fotografie, na které je rozpoznatelný náš obličej.

Shrnutí diskuzní části

Závěrem diskuze by mělo být sdělení, že v prostředí internetu je nutné chránit si své osobní údaje, protože mohou být zneužitelné pro kybernetickou šikanu. V našem příkladu pracujeme s prostředím online her, ale k úniku osobních údajů může dojít např. i v prostředí sociálních sítí – je třeba uvědomit si, že osobní údaje (jméno a příjmení, kontaktní údaje, fotografie a video) mají svou hodnotu a je nutné si je chránit.

Kde jsou hranice kyberšikany? (metoda „andělé a démoni“)

Zadání

Výroky

- 1 Každý máme právo na svobodu slova, proto můžeme na internetu psát o komkoli cokoli.
- 2 Pokud na mě na internetu někdo zaútočí – třeba mi nadává, vyhrožuje mi a uráží mě – mám právo mu toto oplatit stejným způsobem.
- 3 Na internetu si můžeme dělat všechno, co chceme, protože nejde o reálný svět, ale jenom svět virtuální, ve kterém neplatí to, co ve světě reálném.

Aktivita „andělé a démoni“ je zaměřena na rozvoj argumentačních dovedností žáků. Třída je rozdělena do dvou skupin, ze kterých vždy jedna obhajuje daný výrok a druhá je v opozici. Po zadání tématu mají žáci prostor na sestavení svých argumentů a protiargumentů, které poté prezentují. Učitel jako mediátor zapisuje výsledné argumenty v bodech do dvou sloupců na tabuli.

Výrok 1 se zaměřuje na svobodu slova (projevu) na internetu – ta však není neomezena. Svoboda projevu je jedním ze základních lidských práv, které je definováno v řadě dokumentů – ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v ČR především v Listině základních lidských práv a svobod (článek 17).

- 1 Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.
- 2 Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice států.
- 3 Cenzura je nepřipustná.
- 4 Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.
- 5 Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Při argumentaci využíváme především kombinace výroku 2 a výroku 4 – tedy máme sice právo vyjadřovat své názory, ale nesmíme zasahovat do práv a svobod druhých lidí (např. nesmíme podněcovat k násilí či nenávisti, pomlouvat, diskriminovat atd.). Na internetu jednoduše komunikujeme slušně (netiketa).

Výrok 2 se zaměřuje na obranu svých práv na internetu. Pokud nás někdo napadne na internetu, musíme volit adekvátní reakci – např. pokud nám někdo vyhrožuje, neznamená to, že mu budeme vyhrožovat my. Máme celou řadu nástrojů, jak svá práva bránit – od nahlášení příspěvku administrátorům, oznámení útoku rodičům, učitelům, blokování, až po ochranu práv soudní cestou (policie, občanskoprávní spor). V případě, že reagujeme stejně jako agresor dopouštíme se stejného jednání – které sice lze argumenty ospravedlnit, ale není v souladu s netikou (role se přepnuly – z oběti je útočník). Jednoduše se nesnižujeme na úroveň agresora a snažíme se o nadhled.

Výrok 3 cílí na vnímání internetu jako něčeho, co je čistě virtuální. Ale i na internetu jsme odpovědní za vše, co děláme. Jako příklad lze využít kauzu nenávistných komentářů fotografie prvňáčků z teplické základní školy (bližší informace např. zde – https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/soud-zakladni-skola-teplice-komentar-nenavist-prvnaci-rozhodnuti-pokuta-podminka.A180914_161810_plzen-zpravy_vb). Policie ČR začala stíhat hned několik osob, které fotografie komentovaly, některé z osob již byly za své jednání odsouzeny (podmíněný trest, pokuta 20 000 Kč, více zde – https://www.idnes.cz/usti/zpravy/tablo-prvnaci-teplice-nenavist-hate-free.A171106_100844_domaci_nub). Podobně lze využít příkladu online verbálních útoků (<https://www.bleskove.cz/celebrity/5877-ty-cikanskej-hajzle-tahni-do-plynu-pisi-desive-vzkazy-zpevaku-radku-bangovi-kvuli-slavikum>) na zpěváka Radka Bangu. I zde někteří autoři neunikli svému trestu (https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/radek-banga-soud-vyhruzky.A170823_223741_domaci_lre).

Výsledkem argumentačního souboje by tedy mělo být, že i na internetu jsme odpovědní za vše, co děláme.